

verkararnir á bedingini hövdu arbeiðið at kalla alt árið og teir blivu tann harði kjarnin í felagnum.

Jóannes Dalsgaard sigur, at arbeiðsgevararnir lögdu hart eftir hesum nýggja felagnum.

– Men tað eydnaðist teimum ikki kúga tað.

Hann heldur, at tað eru tvær orsøkir til tað.

– Fyri tað fyrsta var tað eitt ótrúligt samanhold. Fyri tað annað, fingi formaðurin, skrivarin og kassameistararnir í felagnum lön, sum svaraði til árlønina hjá einum arbeiðsmanni.

Sett á svartalista

Hesir løntu fakfelagsleiðararnir blivu sostatt ikki heftir av arbeiðsgevarunum.

Men tað var ikki óvanligt, at teir, sum fóru seg fram í fakfelagsrørsluni annars, vórðu sett á svartalista uppá tann máta, at teir blivu ikki biðir aftur til arbeiðis, viðhvørt í árávis.

– Tey mest álvarsomu dømini eru teir, sum fóru seg fram í stríðnum um kontantin, tvs í stríðnum um at fáa lönina kontant í hondina, heldur enn at noyðast at keypa vørur fyri hana.

– Tað stríðið var í 1934, og summir av teimum monnum, fingi ikki arbeiðið aftur, fyrr en AT varð stovnað í 1936.

– Men teir kláradu seg, tí teir vóru raskir at rógva út og nógvir áttu sess á báti.

Adrir fóru við norðan-skipum, og uppaftur adrir fóru til Íslands. Tað var ikki sagt, at tað nyttaði at royna at fáa kans í Vági, tí arbeiðsgevararnir hildu saman.

Mangan beiskt stríð

Jóannes Dalsgaard sigur, at stríðið á arbeiðsmarknaðinum hesi fyrstu árin var mangan beiskt. Onkuntíð kom tað eisini til blokadar.

Ikki minst meðan stríðið um kontantin var.

– Men korini vóru sera ring hesi árin. Fyri tað fyrsta var arbeiðsloysið stórt. Tað eina árið vóru heilir 400, av teimum 500 limunum í arbeiðsmannafelagnum, arbeiðsleysir.

– Eitt, sum gjørdi Tvøroyri sermerkt, er, at har vóru ongir traðir, tí mesta jørðin var ogn.

– Kontantin er eitt tað harðasta stríðið, sum felagið hevur havt.

Ikki lön men rættindi

Jóannes Dalsgaard sigur, at tað er áhugavert, at øll tey fyrstu árin var stríðið imillum arbeiðsgevarar og verkafólk var ikki bert um lön, men næstan bara um rættindi.

– Í Havn var lönin betalt kontant. Eg haldi, at tað var hon eisini fyrr á Tvøroyri. Men hetta helt uppat.

Jóannes Dalsgaard sigur, at tað tykist ikki, sum um hetta bleiv nakar trupulleiki fyrr enn mitt í tjugunum.

Hann heldur, at hetta hevur samband við, at Javnaðarflokkurin varð stovnaður, tí tá fekk fakfelagsrørslan eina politiska dimensjón, tí tað vóru mangan somu menn, sum gingu aftur báða stöðini. Fakfelagsrørslan á Tvøroyri var tann einasta, sum hevði hetta politiska eyðkenni.

Jóannes sigur, at tann fyrsti sáttmálin kom í 1918. Fyri tað, blivu bara lønaravtalur gjørdar, so hvørja ferð prisirnir broyttust, varð samráðst um lön.

– Í sáttmálanum frá 1918 stóð, at alt, sum leyp av lönini, tá ið tikið var fyri vørur, skuldi gjaldast kontant.

– Stríðið, sum seinni var um kontantin, var sostatt eitt stríð um at fáa arbeiðsgevarar at halda sáttmálan.

Sum at skjóta seg

– Í 1933 eydnaðist at gera avtalu við arbeiðsgevararnar um, at teir skulu halda sáttmálan.

– Men lönin varð útgoldin av skrivstovuni hjá arbeiðsgevarunum, og teir, sum kravdu sín rætt, vórðu ikki biðir aftur til arbeiðis.

Ella sum ein heimildarmaður sigur í bókini: Tað var sum at skjóta seg.

– Tá var tað, at teir fóru at hugsa um at finna onkran annan máta at krevja lönina inn uppá.

Men tað er av tilvild, at

tað bleiv ein skrivstova, lön-gjaldsstovan.

Orsøkin til, at lön-gjaldsstovan varð sett á stovn í 1934, var tí, at roknað var við, at staturin fór at seta á stovn arbeiðsloysistrygging og arbeiðsávising í teimum stóru bygdunum.

– Málið var eisini fyri í løgtinginum hetta árið, men sum ikki einaferð, útsetti málið.

Fyking ætlaði, at sama skrivstova, eisini skuldi vera lön-gjaldsstova.

– Hetta varð tann heilt stóri sáttmálasurningurin í 1934. Trætan endaði við einum stuttu, men ógvuliga hørðum verkfalli, sum vardi einar 14 dagar.

– Tað, sum varð avgerandi fyri, at Fyking vinnur verkfallið, er, at teir fáa peningaligan stuðul aðrastaðni frá, bæði úr Danmark og Noregi og tá ið arbeiðsgevararnir finna útav tí, fella teir í fátt. Teir boyggja seg og skriva undir uppá, at teir goðkenna lön-gjaldsstovuna.

– Emir triggir beinleiðis samanbrestir vóru við tað, áhugaverda er, at lögreglan blandaði seg ikki uppí.

– Hon er á staðnum og ansar eftir, at eingin fór til hendurs, men hon forðar ik-

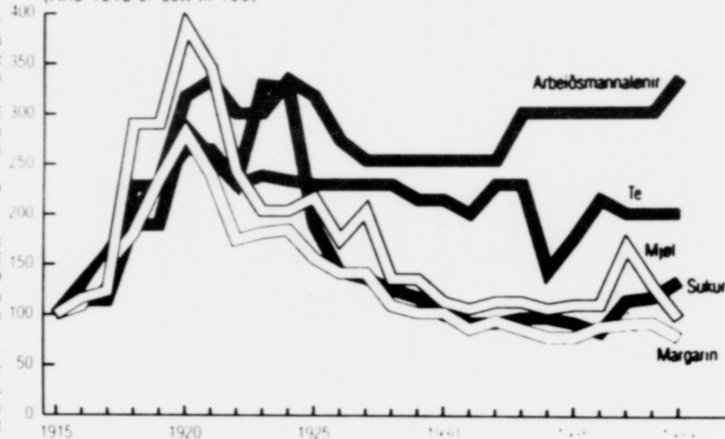

Frá vinstri eru tað Tórarinn (Todin) Jónsson, Samuel Gaard og Jacob Kambsgård. Todin er abbi ein annan Todin, men hann er meiri kendur fyri at sparka bilt. Myndin er úr ný útkomu bókini um Fyking

at menn í verkfalli royndi at bróta arbeiði av, men tað endaði ikki í bardaga.

Jóannes Dalsgaard sigur, at

Visital fyrri arbeiðsmannalønir og ávisar vøruprisir á Tvøroyri 1915–39 (Árið 1915 er sett til 100)

– Tað vanligja var, at limirnir søtu í felagshúsinu, í-meðan nevndin samráðstøddu uppi í klubbanum.

– Nevndin gekk so alla tíðina oman at forhoyra seg hjá nevndini og soleiðis kundi tað ganga fyri seg í dagar, greiðir Jóannes Dalsgaard frá. Teir vóru heldur ikki bangnir fyri at leita sær lögfrøðiliga hjálpi, tá ið teir hildu tað vera neyðugt. Og so hövdu teir tætt samband við danska fakfelagið og Føroya Arbeiðarafelag og samstundis sera tætt samband við Javnaðarflokkin, serliga Maurentius við Stein og, ikki minst Petur Mohr Dam, sum var limur í Fyking og sat í nógvum nevndum fyri felagið.

Jóannes Dalsgaard sigur, at hóast partarnir vóru grótharir imóti hvørjum øðrum, so bóru teir seg sera professionelt at.

– Og tað sigur okkum kanska arbeiðararørslan á Tvøroyri var meiri búgvin, og víðurskiptini á Tvøroyri líktist kanska meiri víðurskiptunum í grannalondum okkara, enn víðurskiptunum norðanfyri.

Jóannes Dalsgaard hevur eisini fátan av, at arbeiðararørslan í Vági var á sama, høgja stöði, sum á Tvøroyri. Hann heldur, at eitt sum gjørdi tað var, at tað arbeiðdu so nógvir útlendingar í Suðuroynni.

Men sum sagt vóru teir harðir fyri tað, sum teir ikki eyknevdu hvønn annan, ella bardust í gøtunum. Og vápnini vóru ikki altíð líka rein. Vanligt var jú t.d. at arbeiðsmenn, sum fóru seg fram, ikki vórðu biðir aftur til arbeiðis. Teir vórðu fryst-ir úti.

Hann sigur, at tað sjálvandi eisini eru dømi um, at stríðið bleiv persónligt, men tey eru fá.

– Eitt dømi er stríðið um kontantin. Jóannes sigur, at hann hevur varhugan av, at tað stríðið imillum summar oddamenn í Fyking og ein einstakan arbeiðsgevara á Tvøroyri, var ógíluga persónligt.

Gekk framá av álvara Jóannes Dalsgaard sigur, at

korini hjá verkamanninum fóru ikki at batna av álvara fyrr enn Arbeiðaranna Trol-aradrift -AT- varð stovnað í 1936 og kolanámið.

– Hesi bæði arbeiðsplássini geva heilt nógvar arbeiði hesi árin, sum annars vóru trupul.

– AT var ikki bara ein arbeiðarafyrirøkka. Tað var eisini ein fyrirøkka við eini demokratiskari leiðslu.

– Tvs, at stjórin hevði avmarkaðar heimildir og Fyking og Fiskepigernes Fagforening, sum áttu AT, eisini hövdu leiðsluna í felagnum. Tey skipaðu eitt leiðsluráð, sum tok nógvar av teimum stóru avgerðunum.

– M.a. tók ráðið avgerð um, hvør slapp at sigla við skipunum.

– Mannskapið fekk so nógvar burtúrur, at teir kundu skifta manning av og á, fyri at so nógvir sum møguligt, skuldu fáa lut í ágóðanum.

– Sami maður slapp ikki at vera við meiri enn triggjar til fimm túrar við, so skuldi hann lata annan mann sleppa framat. Skift varð eftir fóstum skema.

– Øllum skiparum dámdu tað ikki, men teir noyðdu at góðtaka tað.

– Tað sama var tá ið Fyking svirtók kolanámið í 1940 við figging úr løgtinginum.

– Tað varð eisini skipað sum eitt samtak, Arbeiðsmanna Kolavirki, við eini demokratiskari leiðslu við stjóra og leiðsluráð upp á sama máta sum AT.

– Tað sæst, at myndugleikarnir í Havn hövdu stóra virðing fyri hesum báðum arbeiðarafyrirøkum, ikki minst kolanáminum, tí tað sæst, at fleiri ferðir um árið teir vóru samráðingar við Landsnevnd og amtman, antin komu teir suður, ella tvørámen fóru norður.

– Hesar samráðingar vóru um framleiðsluvíðurskipti og um, hvussu tað skuldi figgiast.

– Tað var kanska ikki so lægt, tí kolanámin í Rang-abotni og í Hvalba hövdu kol til tað mesta av Føroyum og til skip.

Visital fyrri arbeiðsmannalønir á Tvøroyri og miðalpristøl 1940–1975

(Árið 1940 er sett til 100)

